

Nafi Atuf Kansu (1890-1949)

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin ilk Millî Eğitim Müsteşarı olan Nafi Atuf Kansu siyasetçi ve bir eğitimcidir. Babası aslen Kastamonulu olan askeri tabip Aziz Emin Paşa, annesi Çerkezistan (Kuzey Batı Kafkasya) doğumlu olduğu bilinen Emine Florya hanımdır. Aziz Emin Paşa Mekke Emirliği Tabibi olarak atandığı Mekke'de Emine Florya hanımla evlenir ve 1890 yılında ailenin ilk çocuğu olarak Nafi Atuf Kansu dünyaya gelir. Babası Aziz Emin Paşa'nın Kur'an-ı Kerîm sayfasına düştüğü notta Hicri 1308 senesi Cemaziye'l-ahir'in ayı 16. gününe rastgelen Rumi 1306 senesi Kânun-ı sani (Ocak) ayının 14. pazartesi günü sabah 9'da doğduğu bilgisi yer almaktadır. Bu tarih Miladi 26 Ocak 1891'de doğduğunu göstermekle birlikte daha sonra kendisi, doğum tarihinin 1890 olduğunu söyler ve bu şekilde kabul edilir. Müşfika, Saibe ve Şevket Aziz isimli üç kardeşi vardır.

Nafi Atuf, babasının daha sonraki görev yerlerinden biri olan Edirne'de Taşlık İlkokulunu bitirdi. Orta ve lise eğitimini 1906'da Edirne Mülki İdadisinde tamamladı.

Halasının torunu olan ve Atatürk'ün Millî Mücadele yıllarındaki yakın çalışma arkadaşı Mazhar Müfit (Kansu) Bey de bu okulda hem idareci hem de matematik ve tarih öğretmeni olarak görev yapmıştır. Edirne Mülki İdadisinden mezun olduktan sonra İstanbul'a gidip, girdiği sınavları kazanarak Mekteb-i Mülkiye-i Şahaneye girmiştir. 1907 yılında girdiği bu mektepten 1910'da çok iyi derece ile mezun oldu. Onun Mülkiye Mektebi'nde eğitim gördüğü yıllar, Osmanlı Devleti'nin iç siyasette oldukça çalkantılı olduğu bir döneme rastlar. II. Meşrutiyet'in ilanı, Meclis-i Mebusanın açılması, 31 Mart ayaklanması, II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi, V. Mehmed Reşad'ın tahta çıkması, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin etkili siyaseti bu dönemdedir. Bu dönemdeki siyasi gelişmeler öğrencileri de ister istemez siyasetin içine çekmiştir. Nafi Atuf da özgürlükçü ve Batılı siyasi düşüncelerle ve akımlarla yakından ilgilenmiş ve bazı siyasi cemiyetlerin kuruluşunda etkili olmuştur.

1905-1906 yıllarında Prens Sabahaddin'in önerileri doğrultusunda Jön Türklerin düşüncelerini İstanbul'da yaymak için Mercan İdadisi içinde "Cemiyet-i İnkılâbiye" adıyla teşkilatlanmış gurubun kurucuları arasındadır. 1908'de yine Prens Sabahaddin'in Paris merkezli Teşebbüs-i Şahsi ve Adem-i Merkeziyet Cemiyeti'nin İstanbul şubesi sayılabilecek ve Harbiye, Tıbbiye ve Mülkiye mekteplerinde teşkilatlanmış olan "Nesli Cedid Kulübü" içinde yer almıştır.

Edirne'deki idadi eğitimi yıllarından itibaren Prens Sabahaddin'in gerek siyasi gerekse eğitim hakkındaki liberal düşüncelerinden etkilendi. Prens Sabahaddin de o dönemde var olan iki fikir hareketinden toplumcu olanı değil, Le Play'in savunduğu bireyci anlayışı benimsemişti. Nafi Atuf'un fikirlerinin şekillenmesinde de bu isimlerin rolü büyük oldu. Yine Mülkiye Mektebi sonrasında kendisinde derin izler bırakacak düşünürlerden Edmond Demolins'in gerek sosyolojik gerekse eğitim alanındaki o dönem için yeni sayılan fikirleri onun yaşamında önemli bir yer tutmuştur.

Türk Tarih Kurumu Arşivi OFS
(Osman Ferit Sağlam)
Koleksiyonu D: 5 B.4.

Edmond Demolins'in, Prens Sabahaddin'i de etkileyen "Yeni Mektepler" kavramı, Nafi Atuf'un hayatında da çok etkili olmuştur.

Nafi Atuf Bey, Mülkiye'deki eğitimini tamamladıktan sonra 14 Eylül 1910'da Edirne'de İttihat ve Terakki Parti teşkilatının kurulduğu, önceleri Nimet-i Hürriyet Mektebi sonra ise İttihat ve Terakki Mektebi olarak anılan okulda müdür olarak göreve başlamıştır. Bu görevle birlikte Edirne valisi Selanikli Hacı Adil (Arda) tarafından kendisine verilen Edirne Vilayet Maiyet Memurluğu görevine de vekaleten atandı. Bu görevlerinin yanı sıra Türkçe ve Malumat-ı Medeniye (Medeni Bilgiler) öğretmenliği yaptı. Ayrıca 1911-1912 yıllarında Edirne'de, Meşrutiyet döneminde öğretmenler tarafından kurulan ilk taşra teşkilatlarından biri olarak kabul edilen ve öğretmenlerin kendi aralarında mesleki konularda görüş alışverişinde bulunmalarını hedefleyen "Mahvel-i Muallimin" adlı bir derneğin kurulmasında etkili olmuştur.

Yine bu dönemde, İstanbul'da Mülkiye'den yakın arkadaşı olan Mehmet Vehbi (Sarıdal) Bey ile birlikte Edirne'de eğitim akımlarına ve düşüncelerine yer veren oldukça önemli bir yayın olan "Sa'y ve Tetebbü" adlı dergiyi çıkarmaya başladı. 22 Şubat 1911 tarihinde çıkarılmaya başlanan ve 15 günde bir yayınlanan dergi, 39 sayı yayınlanarak 1 Ağustos 1912'de son sayısı ile birlikte yayın hayatına veda etti. Sadece Edirne'de değil tüm ülkede eğitim ve terbiye alanında önemi haiz olan bu dergide Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin birçoğu yazılar kaleme almışlardır. Ayrıca, Manastır Öğretmen Okulu müdürü Ethem Nejad, İlyas Ragıp Nureddin ve Nafi Atuf'un 1911 yılında Avrupa'ya yaptığı eğitim gezileri de bu dergide yayınlandı. İzcilikle ilgili ilk fikirler, yine bu dergide Ragıp Nurettin (Ege) Bey tarafından ele alındı. Bu dergi, "Yeni Mektep" ekolü ile kişisel girişimciliği özendiren bir eğitim anlayışını savunmuştur. Nafi Atuf Bey'in bu dergide 48 makalesi, biri tashih diğeri de kendisine yazılan mektuba cevaben yazılmış iki kısa yazısı yer almaktadır. Makalelerinde sosyal meseleler, okullarda okutulacak coğrafya derslerinin nasıl olması gerektiği, izcilik gibi konulara yer veren Nafi Atuf Bey, bilhassa coğrafya derslerinin en intizamsız en karışık en kuru ders olduğunu düşünmekteydi. Bu dersin daha iyi ve etkili nasıl öğretilebileceğine dair fikirlerini söz konusu dergide sekiz farklı sayıda 28 ayrı ders başlığı olarak yayınladı. "Mektep Dersleri" başlığı altında ilk mektepler için hazırladığı coğrafya rehberi sonraki yıllarda "Vatanımın Coğrafyası" adını bir kitabın da temelini atmış oldu.

Edirne'deyken İttihat ve Terakki Fırkası'na üye olan Nafi Atuf, siyasi faaliyetlerini başka dergi ve gazetelerde yayınladığı yazılarla da sürdürdü. Türk Yurdu dergisinde eğitim tarihi ve pedagoji ile ilgili yazılar yazan Nafi Atuf Bey, İkdam gazetesinde de "Edirne Mektupları" isimli yazılar kaleme almıştır. 1912'de fikirlerinden etkilendiği ilk eseri olan Edmond Demolins'ten "Yeni Mektep'de" adlı tercüme kitabını yayınladı. Yeni mektep kavramı ile öğrencilerin zekâ gelişimlerinin yanı sıra beden ve ruh eğitimlerinin de onları hayatta karşılaştıkları güçlüklerin üstesinden gelmesinde son derece etkili olacağı fikrini savundu.

1912 yılının Ekim ayında Balkan Savaşı'nın başlamasıyla birlikte ailesini İstanbul'a gönderen Nafi Atuf Bey, Edirne Mektebi binasında açılan Askeri Hastane'nin Müdürlüğü'nü yaptı. 1913'te Edirne'nin düşmesiyle buradan ayrılarak İstanbul'a döndü ve Pendik'e yerleşerek arkadaşı Vehbi Bey (Sarıdal) ile birlikte tavukçulukla uğraşmaya başladı. Fakat bu işte başarılı olamadı ve Vehbi Bey'in ağabeyi Ali Niyazi Bey'in çağrısı üzerine Biga'ya gitti ve Biga Terakki Mektebinde (Biga Rüşdiyesi) birkaç ay matematik öğretmeni olarak çalıştı. Burada arkadaşı Vehbi Bey'in kız kardeşi Dame de Sion Lisesinden mezun Fransızca öğretmeni Ayşe Müfdale Hanım ile Biga'da 1913 Temmuz'unda evlendi. Daha sonra Biga'dan tekrar Edirne'ye döndü. Bulgar işgali sırasında geçici hastane olarak kullanılması sebebiyle uzun süre eğitime ara veren, Edirne'nin kurtarılmasından sonra onarılarak yeniden eğitime başlayan Edirne

Darümuallimin’de 13 Kasım 1913-3 Şubat 1914 tarihleri arasında müdürlük yaptı.

Ekim 1913’te Darüşşafakaya müdür olarak atanan Türk eğitim tarihinin önemli ismi Satı Bey’in isteğiyle Nafi Atuf Bey 8 Şubat 1914’de İstanbul’da Darüşşafaka Müdür Yardımcısı olarak görevlendirildi. Fakat Satı Bey’in bazı bürokratik sebeplerle istifa etmesi üzerine o da Haziran 1914’te bu görevinden ayrıldı. Nafi Atuf Bey bu dönemde Satı Bey’in önderliğinde çıkarılan “Terbiye Mecmuası” nda aile, çocuk terbiyesi ve ahlak konularında yazılar kaleme aldı. 1914’te “Vatanımın Coğrafyası” ve “Froebel” adlı kitaplarını İstanbul’da yayınladı.

Nafi Atuf Bey, Maarif Nezareti tarafından 7 Temmuz 1914’de henüz 24 yaşında iken Bursa Darümuallimin müdürlüğüne getirildi. Bursa Darümuallimat’ında da medeni bilgiler ve psikoloji öğretmenliği yaptı. Bursa’da 125 kız ve 156 erkek çocuğun yaş, boy ve kilo ölçümlerini Fransa’daki araştırma tabloları ile mukayese ederek büyümeyi biyolojik ve morfolojik yönden inceleyen Nafi Atuf Bey, 1917 yılında bu çalışmayı Muallim dergisinin 11. sayısında “Şakirdlerimizin Nema-yı Bedenisi” adı ile yayınladı. Bu çalışma ile büyümenin sadece genetik olmadığı çevre koşullarının da bu süreçte etkili olduğu fikrini savunmuştur. Ülkemizde bir ilk olan bu çalışma Maarif Nezareti tarafından dikkate alınmış ve okullara öğrenci sağlık cüzdanları dağıtılmıştır.

Nafi Atuf Bey, Edirne’de görev yaparken 1912-1913 yılları arasında İsviçre ve Balkan ülkelerine giderek eğitim öğretim kurumlarında incelemeler yaptı. Bu incelemeler esnasında izcilik düşünceleri ortaya çıkmaya başladı. İsviçre’ye yaptığı gezide yanında yakın arkadaşı ve Manastır Öğretmen Okulu Müdür Ethem Nejad Bey de vardı. Bu gezi dönüşünde Ethem Nejad Bey, Enver Paşa’ya izciliğin gençliği askerliğe hazırlamak ve kendi hayatını devam ettirebilme yeteneklerini geliştirmesine fırsat vermek için çok etkili bir faaliyet olduğunu ve batıdaki gibi teşkilatlar kurulabileceğine dair bir rapor sundu. Nafi Atuf da izciliği daha çok duyurabilmek için Fescizade İbrahim Galip’in Lozan Türk Yurdu Derneği’nde verdiği konferansı, çıkardığı Sa’y ve Tettebbü dergisinde makale olarak 33. ve 36. sayılarda yayınladı. Bu girişimler neticesinde ülkede izcilik adına önemli adımlar atılmıştır. Edirne’de fikri esaslarını belirlediği izcilik fikri Bursa’da olgunlaştı ve “Uludağ İzçileri” adını verdiği izcilik örgütlenmesini kurdu. Nafi Atuf Bey, Darümuallimin izcileriyle birlikte dağ, tepe dolaşarak öğrencilerine de örnek oldu.

1915 yılında Kasım ayı ortalarında Bursa’dan İstanbul’a geldi. 1916’da çok kısa süreyle İstanbul Darümuallimin Müdür Yardımcılığı yapan Nafi Atuf Bey, 27 Ocak 1916’da Maarif Nezareti tarafından İstanbul Darümuallimat’ında Pedagoji ve Ruhیات öğretmenliğine atandı. Bu görevi esnasında arkadaşları Emin Erişirgil ve Hüseyin Ragıp Baydur’la “Muallim” isimli bir mecmua çıkardılar. 1916-1918 yılları arasında 25 sayı yayınlanan bu dergi, döneminde eğitim alanında yazılar yayınlanan önemli bir meslek dergisi oldu. 1916 yılında “Fenn-i Terbiye Tarihi” adıyla, Türkiye’de batı düşüncesini tanıtan ilk kitap olma özelliğini taşıyan eserini yayınladı. İstanbul Darümuallimatı’ndaki görevi ile birlikte 1916 Martında Vakıf Mektepleri Müfettişliğine atandı. Bu görevden sonra ise 2 Ekim 1916’da Bursa Kız Sanayi Darüleytamı Müdürlüğü’ne atandı. İkinci kez Bursa’ya gelen Nafi Atuf Bey hem Bursa Darümuallimin’de hem de Darümuallimat’ında medeni bilgiler ve psikoloji dersleri verdi.

Bursa’daki bu ikinci görevinden sonra 21 Kasım 1917’de tekrar İstanbul’a dönen Nafi Atuf Bey, önce Yüksek Ticaret Okulu Müdür Muavinliğine sonra Darümuallimat Ana Muallimleri Kısmı pedagoji öğretmenliğine ve daha sonra da İstanbul Kadıköy Erkek Darüleytam Müdürlüğüne atanmıştır. 30 Ekim 1918’de imzalanan Mondros Mütarekesi ile İstanbul’u zor günler bekliyordu ve bu durum Nafi Atuf Bey’in hayatını da etkilemeye başladı. Mütareke sonrası İtilaf Devletleri askerlerinin İstanbul’daki okul binalarına yerleştirilmesiyle Kadıköy Darüleytamı olarak kullanılan Moda’daki Fransız Mektebi Fransız askerleri ve Rumlar tarafından işgal edildi. Nafi Bey ve eşine okuldaki eşyalarını almaları dahi

müsaade edilmedi. Bunun üzerine Nafi Bey, öğrencilerini Ortaköy Balmumcu çiftliğindeki Hatice Sultan Sarayı'na taşıyarak Ortaköy Erkek Darüleytam şubelerini kurdu ve 1919 yılına kadar bu yurdun müdürü olarak görev yaptı. 1916-1920 yılları arasında Bursa ve İstanbul Darüleytamlarındaki görevleri esnasında pedagojik ve eğitim bakımından pek çok yenilikler denemiş, başarılı sonuçlar almış ve bunları çeşitli dergilerde makalelere dönüştürerek eğitim camiasıyla paylaşmıştır.

Hayatı boyunca kendisini çok etkilemiş olan Tolstoy'un eğitim hakkındaki fikirleri üzerine yazılar yazan Nafi Atuf, 1919 yılında Tolstoy'un "İlk Mekteb Muallimi" adlı kitabını yayınlamak için Tolstoy'un Türk Eğitim camiasına tanıtılmasını sağlamıştır. Satı Bey'in Terbiye ve Türk Yurdu dergilerinde de yazıları yayınlanmaya devam eden Nafi Atuf Bey, 1926 yılında Türk Yurdu dergisinde ise Rousseau'nun görüşlerinden bahsederek, onun kendisinden sonraki pek çok eğitim bilimciyi etkilemiş olduğu gerçeğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Ülkenin işgal altında olduğu yıllarda Nafi Atuf Bey, kendisi gibi vatanperver arkadaşlarıyla birlikte Mustafa Kemal ve arkadaşlarının başlattığı Millî Mücadele hareketine katılmak için Anadolu'ya gitmeye karar verdi. 8 Ocak 1921'de ailesini İstanbul'da bırakarak kömürcü kılığına girip Reşit Paşa vapuru ile İnebolu'ya, oradan da Ankara'ya geçti. Ankara'da 1 Şubat 1921'de Matbuat ve İstihbarat Müdüriyet-i Umumisinde Fransızca Baştercümanlığı görevine getirildi. Bu esnada henüz 24 yaşındaki eşinin İstanbul'da vefat ettiği haberini aldı. Henüz çok küçük yaşta olan iki oğlu Tuğrul ve Ceyhun'u Ankara'ya getirtti. Bir süre sonra da Nadire hanımla ikinci evliliğini yaptı.

Ankara'da daha sonra Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetinin yayın organı olan ve 10 Ocak 1920 günü ilk başyazısı Mustafa Kemal tarafından yazılarak yayınlanmaya başlayan "Hâkimiyet-i Millîye Gazetesi" nin Yazı İşleri Müdürü oldu. Bu görevini yaklaşık altı ay devam ettiren Nafi Atuf, daha sonra Ankara Darülmuallimatı'nda öğretmenlik mesleğine devam etti.

19 Temmuz 1921'de o günkü adı Ankara Sultanisi olan Ankara Lisesi Müdürlüğü'ne atandı. Bu göreve başladığı sırada Sakarya Savaşı devam etmekteydi ve Yunan orduları Haymana'ya kadar ilerlemişti. Bu durumda hükümet merkezinin Kayseri'ye taşınması gündeme geldi ve bazı devlet kurumları, gazeteler, bankalar Kayseri'ye taşındı. Nafi Atuf da öğrencileriyle birlikte kağnılarla ve yaya olarak gelerek Ankara Sultanisini Kayseri Sultanisi ile birleştirdi. 1921-1922 ders yılında Kayseri'de bu Birleşik Liselerde müdürlük vazifesinin yanında hukuk ve iktisat derslerine girdi ve orada tanıştığı arkadaşı Eflatun Cem (Güney) ile birlikte "Misak-ı Milli" adında bir gazete çıkardı. Yaklaşık bir sene Kayseri'de kaldıktan sonra savaşın başarıyla sonuçlanmasının ardından ailesiyle birlikte 1922 sonbaharında Ankara'ya döndü ve Maarif Vekâletindeki görevine devam etti. 12 Kasım 1922'de Maarif Vekili İsmail Safa (Özer) Bey tarafından Orta Tedrisat Umum Müdürlüğüne getirildi.

Millî Eğitim Şuralarının başlangıcı kabul edilen I. Heyet-i İlmiye 15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre önce toplandı. Burada Maarif Vekili Safa Bey, ülkenin hakiki kurtuluşunun eğitimde olduğu vurgusunu yaptı. Bu toplantı ve 1924 ve 1925'te yapılan ikinci ve üçüncü toplantılarda Nafi Atuf Bey de bulunuyordu. Bu toplantıların hazırlanmasından kararların uygulanmasına kadar yakından ilgilendi.

Cumhuriyet'in ilanından sonra dönemin Milli Eğitim Bakanı Vasıf Çınar tarafından 3 Mart 1924 tarihinde kabul edilecek olan Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun alt yapısını hazırlamakla görevlendirildi. Bilhassa yabancı azınlık okulları ile hususi olarak ilgilendi. Vasıf Çınar'ın bakanlığının son günlerinde Fuat Köprülü'nün istifasıyla boşalan Maarif Vekaleti Müsteşarlığı'na getirildi. 1924 Kasım'ından 1927 Kasım'ına kadar devam eden bu görevi Cumhuriyet tarihinin ilk Millî

Eğitim M¼steřarliđı olarak adlandırılmaktadır. Ő¼kr¼ Bey (Saraçoğlu) ve Hamdullah Suphi Bey (Tanrı¼ver) ile kısa bir s¼re çalıştıktan sonra 1925 Aralık ayından itibaren Mustafa Necati Bey ile çalışmaya başladı. Bu d¼nemde iki yıl s¼reyle k¼y ¼đretmen okullarının temelini atılması, yabancı okulların denetim altına alınması, y¼ksek ¼đretmen okullarının açılması, anaokullarının ve k¼y ¼đretmen okullarının temellerinin atılması gibi ¼nemli adımlar atıldı. Aynı zamanda yakın arkadaşı olan Mustafa Necati Bey 1929 yılının ilk g¼n¼ vefat ettiği için Nafi Atuf Bey'i çok derinden etkilemiştir.

Nafi Atuf Bey, 1926'da m¼steřarlık g¼revi esnasında Mustafa Kemal'in direktifiyle kendisinin başkanlığındaki bir heyet ile Rusya'da Moskova ve Leningrad'ı, Ukrayna'da da Kiev ve Odesa'yı ziyaret etti. Bu ziyaretteki g¼zlemleri "Rusya Maarifi Hakkında Rapor" adıyla yayımlandı.

TBMM tarafından 26 Haziran 1927'de Nafi Atuf Bey'e "M¼cadele-i Milliyede Asari Hamaset ve Fedakarisi'nden dolayı beyaz şeritli İstiklal Madalyası verildi.

Nafi Atuf Bey, hen¼z 20 yaşında iken Edirne'de bir eğitim neferi olarak başladığı çalışma hayatını 1927'de farklı bir mecrada devam ettirme kararı aldı ve siyasete atıldı. İlk olarak 27 yaşında iken 6 Eyl¼l 1927 tarihinde yapılan 3. D¼nem milletvekili seçimlerinde Erzurum milletvekili olarak TBMM'ye girdi. 3., 4. ve 5. D¼nemlerde Erzurum, 6. D¼nemde Giresun ve 7. ve 8. d¼nemlerde Kırklareli'nden olmak üzere 1949 yılında vefatına kadar 22 yıl aralıksız milletvekilliği g¼revini yerine getirdi. Siyasete girmesinin hemen ardından Ankara'nın ¼nemli eğitim kurumlarından biri olan T¼rk Maarif Cemiyeti (T¼rk Eğitim Derneği)'nin kuruculuğunu ve y¼neticiliđini yaptı. 1928'den 1939'a kadar toplamda iki d¼nem olmak üzere 10 yılı aşkın bir s¼re derneğin y¼netiminde yer aldı. B¼ylelikle Atat¼rk¼n eğitim alanında ¼zel girişimcilerin yatırım yapması, okullar kurması d¼ř¼ncesi de hayata geçirilmiş oldu.

Mustafa Kemal'in ¼nderliđinde T¼rk Tarih Kurumu y¼yelerinin de aralarında bulunduğu uzmanlar tarafından yazılan ve 1930 yılında liselerde okutulmak üzere basılan "T¼rk Tarihinin Ana Hatları" adlı eserde k¼lt¼r ve terbiye konularındaki b¼l¼mleri Nafi Atuf Bey kaleme aldı. 1933 yılında, daha ¼nce yazdığı "Fenn-i Terbiye Tarihi" adlı kitabını yeni harflerle ve genişleterek "T¼rkiye Maarif Tarihi" olarak yayınladı.

1927-1931 yılları arasında Maarif Vek¼leti tarafından yayınlanan Terbiye adlı meslek dergisinde birçok yazı yayınladı. 1932'de Halkevlerinin açılması üzerine Ankara Halkevi başkanlığında hizmetlerde bulundu. Halkevlerinin resmi yayın organı olan "¼lk¼" dergisinin 1934-1946 yılları arasında yayınlanmasında rol oynadı. Atat¼rk¼n ¼l¼m¼ üzerine kişisel eşyaları o sırada Erzurum milletvekili olan ve CHP tarafından g¼venilir kişi seçilerek Nafi Atuf Bey'e teslim edildi. Anıtkabir'in kurulacağı yerin belirlenmesi için kurulan Anıtkabir Üst Komisyonu'nda yer aldı. 1939'da toplanan I. T¼rk Neşriyat Kongresi'nin hazırlanması ve çalışmalarında yer aldı. 1945'de CHP Genel Sekreteri oldu. Bu g¼reve gelmesinden kısa bir s¼re sonra parti içindeki muhalefet ortaya çıkmaya başladı ve CHP Meclis grubuna Celal Bayar, Refik Koraltan, Fuat K¼pr¼l¼ ve Adnan Menderes'in imzaladıkları "D¼rtl¼ Takrir" adlı ¼nerge sunuldu. Yapılan uzun tartışmalar sonrasında 22 Eyl¼l'de Nafi Atuf Bey'in CHP'deki genelgesiyle Adnan Menderes ve Fuat K¼pr¼l¼ partiden ihraç edildi.

Nafi Atuf Bey, CHP Genel Sekreterliği d¼neminde Mill¼ Eğitim Bakanı olan Hasan Ali Y¼cel ile eğitim ve k¼lt¼r konularında fikr¼ iç birliği içinde çalıştı. 1945'de 5. T¼rk Dil Kurultayı'nda birlikte Kurultay Başkanlık Divanı'nda yer aldı. 1946'da Demokrat Parti'nin kurulmasıyla girilen ilk çok partili ve tek dereceli seçimlerde CHP Başkanlık Divanı'nda yer aldı. Bu seçimlerde CHP iktidarda kalmasına rağmen parti içi hoşnutsuzluk devam etmekteydi. Buna sağlık sorunları da

eklenince 1946 Ekim’inde Genel Sekreterlik görevinden istifa etti.

Eşi Nadire Hanım tedavisi iyiye gitmeyen bir hastalığa yakalandı. Nafi Atuf Bey, 28 Ekim 1949’da Ankara Cebeci Tıp Fakültesi Hastanesi’nde tedavi gören eşini ziyareti esnasında geçirdiği kalp krizi neticesinde 59 yaşında hayatını kaybetti. 30 Ekim 1949 Pazar günü yapılan resmî törenin ardından Cebeci Asri Mezarlığına defnedildi.

Mülkiye mezunu olmasına rağmen eğitim meselelerine kafa yoran, siyaseti ve eğitimi hayatında merkeze koyan, Mecliste milletvekili olduğu zamanlarda bile çocukların eğitimi konusunda girişimlerde bulunan devrin önde gelen mütefekkirlerinden biridir. O, Osmanlı toplumunu kurtarma çabalarında eğitimin rolünün çok büyük olduğu inancındaydı. Okulların doğa ile iç içe olmasını; havasız, ışksız, bahçesiz olarak inşa edilen mektep binalarının Türkler için uygun olmadığını savundu. Çevre şartlarının çocukları nasıl etkilediğini inceledi ve 6-7 yaşlarına kadar çocukların fikri ve hissi melekelerinin çok canlı olduğunu, meraklı ve faal olduklarını, fakat sonra çevreleriyle temasları arttıkça bu melekelerini kaybetmeye başladıklarını anlattı. Ülkede izcilik faaliyetlerini başlatan öncülerden biri oldu.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e geçişte, ülkenin en sancılı zamanlarına şahitlik eden yaşamında genç yaşından itibaren sorumluluk alan, devletin başta eğitim sonra siyasi hayatında önemli görevlerde bulunan bir isim olmuştur. Eğitimin her kademesinde aldığı görevlerle yeni Türk Devleti’nin inşasında etkili bir rol üstlenmiştir.

İlk eşi Müfdale hanımdan olan büyük oğlu Tuğrul mimar, ortanca oğlu Ceyhun Atuf Kansu şair ve doktor, ikinci eşi Nadire hanımdan olan küçük oğlu Arman Kansu da arkeolog olarak ülkeye hizmet etmişlerdir.

Ankara Halkevi tarafından çıkarılan Ülkü Dergisi’nin Şubat 1950’deki 38. sayısı Nâfi Atuf Kansu (ö. 1949) Özel Sayısı olarak yayımlandı. Özel sayıda Hasan Ali Yücel, Faik Reşit Unat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu gibi dönemin çok önemli isimleri hakkında yazılar da yer aldı.

Ailesi tarafından adını yaşatmak amacıyla ölümünün 65. yılı olan 2014 yılından bu yana tez, makale ve kitap olmak üzere 3 ayrı kategoride “Nafi Atuf Kansu Eğitim Araştırmaları Ödülü” verilmektedir.

Nafi Atuf Kansu’nun yayınlanmış bazı eserleri Yeni Mektepte, Edmond Demolins’den (1912), Vatanım Coğrafyası (1914), Frobel (1914), Fenn-i Terbiye Tarihi (1916), Tolstoy-İptidai Muallimi (1919), Pedagoji Tarihi (1929), Türkiye Maarif Tarihi Hakkında Bir Deneme-2 Cilt (1931-1932), Türklerin Terbiyeye Hizmetleri (1932), İlk Kültür İzleri ve Nakil Vasıtalarıdır (1933).

Ayşegül ALTINOVA ŞAHİN

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı, **BCA**. 30-10-0-0(77-509-7) (03.11.1949) (ölümü hakkında Cumhuriyet arşivi belgesi).

Türk Tarih Kurumu Arşivi OFS (Osman Ferit Sağlam) Koleksiyonu D: 5 B. 4. (Nafi Atuf Kansu fotoğrafı).

Telif Eserler

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (M.Ö. 1000 - M.S. 2004)**, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2004.

BAŞARAN, Mehmet-ÇELİK İsmail, **Nafi Atuf Kansu’nun Çocuk Eğitimi Hakkındaki Görüşleri**, Avrasya Sosyal ve

Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), Yıl: 2017, C 4, S 8, ss. 31-41.

BAŞARAN, Mehmet, **Nafi Atuf Kansu'nun Eğitim Görüşleri ve Günümüz Eğitim Sistemine Yansımaları**, Ağrı İbrahim een Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamıő Yüksek Lisans Tezi), 2016.

Cumhuriyet Eğitim Devriminin Mlkiyeli Mimarı Nafi Atuf Kansu (1890-1949) Yaőamı ve Yazıları, Yayına Hazırlayanlar: Metin Atuf Kansu-K. Iőık Kansu, Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara 2011.

ERGÜN, Mustafa, II. Meşrutiyet Dönemi Eğitim Hareketleri,

KAHRAMAN, lim, **lk**, TDV İslm Ansiklopedisi, C 42.

KANSU, Nafi Atuf, **Eğitim Atılımına Doğru Sa'y  Tetebbu Mecmuası Yazıları (Edirne/1911-1912)**, Yayına Hazırlayan: Halk Kayıcı, Telgrafhane Yayınları, Ankara 2019.

KANSU, Nafi Atuf, **Pedagoji Tarihi**, Dorlion Yayınları, 2023.

KANSU, Nâfi Atuf, **Türkiye Eğitim Tarihi**, Hazırlayanlar: Levent Eraslan, Umut Karadoğan, Nobel Yayınları, Ankara 2016.

KAYICI, Haluk, **Mazide Kalan Bir Teşebbüs: Nafi Atuf Kansu'nun İlk Mektepler İçin Hazırladığı Coğrafya Eğitimi Rehberi**, 1. Uluslararası İstanbul Coğrafya Kongresi Bildiri Kitabı, 2019.

ÖZMEN, Hly, **Nafi Atuf Kansu ve Türk Eğitimine Katkıları**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015.

ÖZTÜRK, Kurtuluő, **II. Meşrutiyet Eğitimcilerinin Modern Birey Tasavvuru ve Dönemin Eğitim Politikalarına Yansımaları**, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayımlanmamıő Doktora Tezi, İstanbul 2020.

SONDOĞAN, Yavuz, **Nafi Atuf Kansu'nun Türk Eğitim Tarihindeki Yeri**, Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamıő Yüksek Lisans Tezi), Kastamonu 2017.

29/03/2025 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/nafi-atuf-kansu-1890-1949/?pdf=6757> adresinden eriőilmiőtir